

Mens en Wereld

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND 9e Jaargang no. 9 – 1 Mei 1954

SAMENLEVING IN NEDERLAND

EEN van de vruchten van het gemeenschappelijk verzet tegen de Duitsers uit de jaren '40-'45, is het Nederlands Gesprek Centrum. Deze organisatie stelt zich ten doel „bij de voornaamste in het Nederlandse volksleven aanwezige richtingen en groepen een beter inzicht in en een vollediger begrip voor de wederzijdse standpunten en opvattingen te bevorderen, opdat daardoor de eenheid en de verscheidenheid, welke in het Nederlandse volksleven worden aangetroffen, beter beseft en juistere gewaardeerd worden.” Er is al een eerbiedwekkende reeks publicaties verschenen, waarin enkele voormannen der verschillende richtingen hun standpunten uiteen hebben gezet en waarin ernstig en met begrip getracht is tot overeenstemming te komen waar dit kon, tot meer begrip, waar de overeenstemming niet bereikt kon worden.

De negende publicatie, in 1954 verschenen ¹⁾ heet: „Het samenleven in Nederland” en wij aarzelen niet deze brochure een der belangrijkste te noemen van de reeks. Hij kwam tot stand na gesprekken, gevoerd tussen prof. Bavinck, prof. Brillenburg Wurth, dr. Pennock, drs. Van der Ploeg, dr. Van Praag, dr. Rasker, C. H. Schonk, drs. Den Uyl en Verhoeven. Het doel van de commissie was te spreken over eenheid en verscheidenheid en de vraag te bespreken of en in hoeverre er van eendracht in het land kan worden gesproken. Na een summiere behandeling van enkele karaktertrekken van het Nederlandse volk volgt een belangrijke conclusie t.a.v. de verdraagzaamheid. „Eerbiediging van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging is één van de bindende grondslagen van de Nederlandse cultuur. Deze vrijheid omvat het recht om een godsdienst of levensovertuiging aan te hangen, deze persoonlijk en in gemeenschap te beleven, er van te getuigen en haar te

verdedigen, te verbreiden of over te dragen.”

OFSCHOON, uiteraard de fundering hiervan verschillend geschiedde was de gehele commissie het eens over het feit dat „waarheid steeds slechts in vrijheid omhelsd moet en ook alleen kan worden, zodat elk dwangmatig ingrijpen afgewezen dient te worden.” De grenzen van de verdraagzaamheid, die de overheid heeft te betrachten, liggen in de „achtbaarheid”. Levensovertuigingen die deze achtbaarheid missen mogen geen aanspraak maken op bescherming van de overheid. Nu is achtbaarheid een begrip dat zonder omschrijving nietszeggend is en de commissie kwam tot de slotsom dat zowel het totalitaire absolutisme als het normloze nihilisme de titel achtbaar niet verdienen.

En hier ligt het enige punt van principiële kritiek op het rapport. Het totalitaire absolutisme en het normloze nihilisme zijn niet vergelijkbaar ten aanzien van de overheidstaak. Het eerste zal verboden moeten worden, het tweede is ongrijpbaar, heeft geen organisatievorm en moet bestreden worden maar is te normloos om er het stempel van achtbaar of niet achtbaar op te drukken. Dit normloze nihilisme komt even sterk voor onder Rooms-Katholieken, Protestanten als onkerkelijken en het was beter geweest als de commissie zich hiermee niet had beziggehouden.

HET is verheugend en hoopgevend dat deze publicatie zo uitdrukkelijk en zo eensgezind de waarde van de geestelijke vrijheid en de taak der overheid in deze gesteld heeft. Er is, terecht m.i. wel eens aarzeling uitgesproken over de resultaten van het Gesprek Centrum. Het is wel interessant om, in de hoogste regionen te debatteren en standpunten scherp te formuleren, maar er is niets „open” gebleven bij de gesprekspartners, zodat ze à priori niet overtuigd

willen worden. Een edel en bloedeloos hanengevecht, soms zonder, soms met toeschouwers. Maar een brochure als deze overtuigt toch van de grote waarde. Nederlanders leven dan wel in gescheiden huizen, kamers of hokken maar alle tussendeuren zijn niet hermetisch gesloten.

Het is daarom dat alle mensen van goede wille ten sterkste wordt aangeraden kennis te nemen van deze uitstekende publicatie. Tenslotte hopen wij dat vooral Rooms-Katholieken, van hoog tot laag, deze brochure zullen lezen en dat velen hieruit iets zullen leren. Leren b.v. dat een achtbare levensovertuiging als de humanistische niet bestreden mag worden met middelen die in de middeleeuwen thuis horen.

NOG altijd wachtten miljoenen en miljoenen mensen, in de gehele wereld — ook Rooms-Katholieken — op een openlijke en rondborstige veroordeling van de inquisitie uit het verleden, door de hoogste autoriteiten der kerk en zolang die er niet is en dus de verdraagzaamheid een kwestie van getal en opportunisme is, blijft het wantrouwen gerechtvaardigd.

Het Nederlands Gesprek Centrum heeft het Nederlandse volk met deze publicatie een grote dienst bewezen, waarvoor het dank verdient.

¹⁾ Uitgever W. P. van Stockum en zoon, Den Haag. (prijs f 1,50)

Op volgende pagina's:

2. Poging om Voltaire te doen herleven; „Apolloon tegenover”;
3. Nieuwe opvoedingsmethoden nodig;
4. In goed gezelschap: Thomas Carlyle;
5. De humanist in deze tijd (2);
6. Van over onze grenzen; „Nationale Snipperdag”;
7. Over geestelijke verzorging in de arbeiderskampen (3);
8. Vacantie-plannen.

Poging om Voltaire te doen herleven

HET is toch waarlijk niet gering wanneer een periode in de Europese geschiedenis gestempeld wordt door één man, en dan geen vorst, maar een schrijver. Men spreekt over de tijd van Erasmus, en bedoelt daarmee de tijd van 1500, men spreekt van de tijd van Voltaire en men meent dat ± 1740 deze Franse denker kenmerkend was voor zijn tijd; dat hij zowel de exponent als de leidinggever was van de kritische, sceptische, verfijnde, bredere en nuchtere geesten, die Frankrijk hebben losgemaakt van de absolutistische en middeleeuwse machten waaraan het onderworpen was.

De bewondering voor Voltaire is nooit verflauwd, tot heden toe, maar waar die eerst gedragen werd door de kennis van zijn geschriften, hangt die nu in de lucht, is op napraten gebaseerd, behalve dat er vrij wat mensen zijn die „Candide” ge-

lezen hebben en dat de vakgeleerden het „Essay sur les mœurs” bestuderen. Verder: beroemd en vergeten, begraven in handboeken voor letterkunde en wijsbegeerte.

DR PH. DE VRIES wil met zijn boek „Voltaire”, (uitgave: F. G. Kroonder, Bussum — f 7,90) hem weer bekend maken, waar de negentiende eeuw hem verwaarloosd heeft, in voorkeur voor Nietzsche, boven de evenwichtige redelijkheid van Voltaire. Dat is een lofwaardig en schoon voornemen, want wat is er een onnoemelijke schade aangebracht aan het geestelijke leven van vele Europeanen door de bewondering van de matelozen, van de extremen, van de duisterten en van de troebelen.

„Mens en Wereld” is niet de plaats voor een critiek op deze biografie. Ik meen, dat die critiek op een aantal passages kan en moet komen, maar — volgens het oordeel van de recensent — is dr De Vries erin geslaagd om een fraaie en bondige levensbeschrijving te geven, die bijna alle facetten van dit genie belicht en voor allen begrijpelijk is. De schrijver schuwt het niet om fiks en onomwonden zijn meningen te poneren, maar deze zijn verantwoord opgeschreven en niet zo rancuneus als wel voorkomen in vorige geschriften. Vooral treft het feit — en

dat moet in deze tijd helaas als een bijzondere verdienste worden vermeld — dat hij de geschriften kent en lang geen vreemde is in de achttiende eeuw.

OF zijn grootste doel, Voltaire weer levend te maken en zo een redelijkheid weer ingang te doen vinden die de wereld zo bitter nodig heeft, bereikt zal worden? Ik meen ontkennend te moeten antwoorden, maar in ieder geval wordt dit boek aangeraden aan allen die iets willen weten van deze grote redelijke denker, die de grenzen der rede wist, in alle redelijkheid.

Tenslotte moet mij een kritische opmerking van 't hart. Op de laatste pagina van het boek staat: „Een stijlloze, cultuurloze, plat materialistische bourgeoisie, ontaard en verworden, houdt het lot der volken in handen en als alternatief van haar heerschappij wordt ons een regiem aangeboden waarbij het half-barbaarse proletariaat de logische zedelijke en esthetische normen zou stellen die men dan ter wille van de leus „Brood voor allen” zou moeten aanvaarden.”

Lezers, laat U door deze — zo weinig Voltairiaanse — woorden, die zouden passen bij een stationskiosk met sensatie-literatuur, niet afschrikken en leest het boek toch.

H. B.

„Mens en Kosmos”

Het tweemaandelijks tijdschrift „Mens en Kosmos”, uitgegeven door N. Kluwer in Deventer, verdient in humanistische kring alle aandacht. De algemene strekking van dit tijdschrift zou men religieus-humanistisch kunnen noemen. In de redactie heeft o.m. zitting dr D. H. Prins en na het overlijden van dr Dietz ook dr H. Groot.

Behalve aan beschouwingen over zeer uiteenlopende wijsgerige en levensbeschouwelijke onderwerpen wil de redactie ook vooral aandacht besteden aan de vergelijkende studie van religie, wetenschap en wijsbegeerte. In de afgelopen acht nummers kwamen o.m. de volgende onderwerpen aan de orde: Over het dogma, Over het Geniale, De filosofen en het medelijden, Leo Tolstoi als denker, Tijd en Eeuwigheid, Het Kantianisme, Mensbeschouwing en Maria Montessori, Het vijfentwintigste Uur, Castelli, Ons dagelijks leven en de werkelijkheid, Het heilige en het demonische, De ideële en de zakelijke kant van het dagelijks leven, Devaluatie van de geest, De trots en de ontoereikendheid van de ratio, Mystiek en psychologie, Herauten van een komende tijd, Devaluatie van de rede, Arnold Toynbee's visie op de beschavingen, de wereldgodsdiensten en het Christendom, Levenslot en zelfverwerkelijking.

Ieder nummer bevat voorts een aantal boekbesprekingen.

Apolloon tegenover

*Laat ons de gaafheid van dit lichaam vieren,
beheerst aldoor, maar vol van blijden wens.
Laat ons bedacht zijn op de kans der spieren.
In hart en hiel, in longen en in nieren
is geen van ons ooit onverminderd mens.*

*Wat wordt de winst der weigerige asceten,
wat wordt de geest die eigen stof verminkt?
Volledig zijn, is anders dan gespleten;
wie de ogen toesluit, zal het oog vergeten,
en wie zijn been breekt, Epiktetos, hinkt.*

*Laat jacht zijn dan zolang wij jagen moeten.
De harde leer die zich alleen verschanst
achter een wet van kwellen en van boeten,
kan slechts een leer zijn voor verlamde voeten.
Maar zie Apolloon na: hij loopt, hij danst.*

HERWIG HENSEN
(geb. 1917)

Uit: Daidalos
(Manteau, Brussel)

Nieuwe opvoedingsmethoden nodig

ELKE oudere generatie bereikt het moment, waarop zij zich het verschil in levensopvatting met de na-haarkomende generatie bewust wordt. In dit generatie-conflict staan jongeren en ouderen tegenover elkaar als vertegenwoordigers van twee werelden. In welk opzicht verschillen in onze tijd de oude en de nieuwe wereld? Welke nieuwe waarden streven de jongeren na — waarden, die voor de ouderen onbelangrijk of zelfs onjuist zijn? Hebben jongeren een beter begrip van deze tijd dan de ouderen of is de jeugd slechts overgeleverd aan de invloed van een techniek, die de geest beheerst, het denken verdoezelt en de activiteit verlamt?

De tegenstellingen tussen ouderen en jongeren spelen zich in onze tijd op verschillende fronten af. Er bestaat inderdaad een niet-geïnteresseerde jeugd, die deze maatschappij vol wantrouwen bekijkt. Een jeugd, die geen andere belangstelling toont dan het wekelijkse bioscoopje, die geen deel heeft aan het culturele leven

„DEKENJONGEN”

De blanke journalist Peter Latham en de zwarte advocaat A. S. Mopolipaulus — stamhoofd van Basoetoland en nakomeling van de half-legendarische Basoeto-koning Mas-hoes-hoe — schreven samen „Dekenjongen” (Uitgave: „Nieuwe Wieken”, prijs f 8,90). De hoofdpersoon is de Basoeto Monare, de achtergrond de Zuid-Afrikaanse samenleving. Gelijk miljoenen anderen stapte Monare uit de wereld van de clan, de traditie en de magie over in de wereld van machines, geld en totale geestelijke verwildering der blanken en die zijner ontwortelde rasgenoten. Mijnen, suikerfabrieken, gevangenissen, opstootjes, politieterror, prostitutie, homosexualiteit, verdovende middelen, meedogenloze strijd tussen blanken, negers en Indiërs vormen het décor van deze roman, dat nog schriller is gekleurd door magische praktijken, rituele moorden en velerlei godsdienstige spanningen. Het boek is, ondanks zijn felle realisme, vrij van alle haaten klassenstrijd-ideeën. Het appelleert aan onze gevoelens van medelijden en rechtvaardigheid en aan ons inzicht. Het toont aan, dat in de Zuid-Afrikaanse heksenketel leven en welzijn van negers en blanken op het spel staan. Want als men de gekleurden steeds meer uitschakelt van de „rechten van de mens” zal zich op wereldschaal herhalen, wat in 1789 in Frankrijk en in 1917 in Rusland geschiedde, toen de heersende klasse haar verstarde egoïsme met volledige ondergang moest bekopen.

H. H.

van onze tijd. Over dit deel van de jeugd zijn kortgeleden enige rapporten verschenen, die een zeer ongunstige beeld gaven en de noodzaak van heropvoeding en ontwikkeling bewezen hebben.

MAAR evenals in de wereld der volwassenen bestaan er in die der jongeren zeer verschillende groeperingen: culturele groeperingen, die een geheel verschillend karakter dragen. Het beste kunnen we dit vergelijken met de houding en de belangstelling van leerlingen in een klas van een middelbare school. Ook daar vinden we verschil in belangstelling en culturele gerichtheid.

En dit is nog maar een betrekkelijk kleine geselecteerde groep van de jeugd. Spreken over de belangstelling van de gehele jeugd is in 't geheel niet mogelijk. Ook hier is een sterke differentiatie. Het gevaar bestaat echter, dat men de typische voorbeelden van geringe culturele activiteit gebruikt als kenmerkende eigenschappen voor de gehele jeugd.

In verschillend opzicht is het gangbare oordeel over de jeugd van onze tijd onjuist. We moeten voorop stellen, dat de maatschappelijke verhoudingen anders geworden zijn. Hoe deze veranderingen door de jeugd worden beleefd is zeer moeilijk vast te stellen. Welke invloed heeft de mogelijke dreiging van een oorlog op jonge mensen? Wordt hierdoor de onzekerheid van het toekomstig bestaan aangetast? Dit zal zeker een rol kunnen spelen. Maar ook wordt deze zekerheid bedreigd door alom

door

Dr L. VAN GELDER

aanwezige emigratie-propaganda. Nergens wordt zo sterk het bestaansdoel verarmt tot het materiële slagen als in het streven elders fortuin te gaan maken. Zo wordt de jeugd geen ander ideaal dan het simpele geldverdiene als heroïsch voor ogen gesteld.

We kunnen het patroon van onze tijd niet overzien. De ouderen zullen de nadruk leggen op oude bekende figuren, die ook in het nieuwe patroon een plaats zullen blijven houden. De jongeren zijn gevoeliger voor de nieuwe kleuren, die straks gaan domineren. Hier komt al direct een verschil tot uiting. Onzeker over de toekomst zullen de ouderen met meer nadruk hun ervaringen en hun gedragvorm aan de jongeren willen aanbieden. Maar deze zelfde onzekerheid maakt deze jongeren wantrouwig, omdat zij weten, dat zij opgroeien in nieuwe verhoudingen.

TOCH is er nog een fout in het oordeel der ouderen. Terugkijkend op hun eigen jeugdervaringen zien zij,

dat zij hun activiteit en hun denken in dienst gesteld hadden van een maatschappelijk ideaal. Een ideaal, dat in die periode inhoud kon geven aan hun leven. En meet men het succes van deze levenshouding af aan de maatschappelijke activiteit van die jongeren in hun volwassen-leven, dan heeft die levensvorm inderdaad succes gehad. Maar betekent dit nu, dat deze zelfde levensnorm in deze tijd bruikbaar is? De praktijk van de werkvorm van de tegenwoordige jeugd geeft een ander beeld. Ook deze jeugd stelt het probleem van individu en gemeenschap, maar kiest meer voor de persoonlijke zelfstandigheid dan voor de, voor haar klemmende, band van een gemeenschap.

Nieuwe verschijnselen in de opvoeding van jongeren vragen onze aandacht. De kleine groep van actieve jongeren — en ook vroeger was deze groep zeer klein — toont minder de sociale gerichtheid dan hun voorgangers. Er zijn aanwijzingen, dat culturele en levensbeschouwelijke problemen bij hen een goede voedingsbodem vinden.

De verlenging van de jeugdperiode begint ook haar invloed te doen gelden op het gedrag van de jongeren. Het zwaartepunt voor de (ook organisatorische) activiteit van de opgroeiende jeugd wordt daardoor verlegd van ongeveer 17 en 18 jaar naar 20, 22 of 24 jaar.

DAARDOOR komen tal van vraagstukken binnen de sfeer van de jeugdperiode te liggen, niet als kennisneming, maar als middel tot eigen gedragsbepaling, die voordien tot de problemen der volwassenen behoord heeft.

In gesprekken met jonge mensen blijkt telkens het duidelijke verlangen om klaarheid te verkrijgen over de menselijke verhoudingen, hun verontwaardiging over de tekorten in de sociale verzorging, hun behoefte aan zekerheid omtrent hun eigen levensbeschouwelijke uitgangspunt.

Deze veranderde houding van de jeugd demonstreert zich niet alleen in de eigen kring. Zij is een algemeen verschijnsel. Het is nodig ook in onze kring hiervoor aandacht te vragen, omdat ze nieuwe opvoedingsmethoden nodig maakt.

Lezingen, die de VARA op Zondag uitzendt

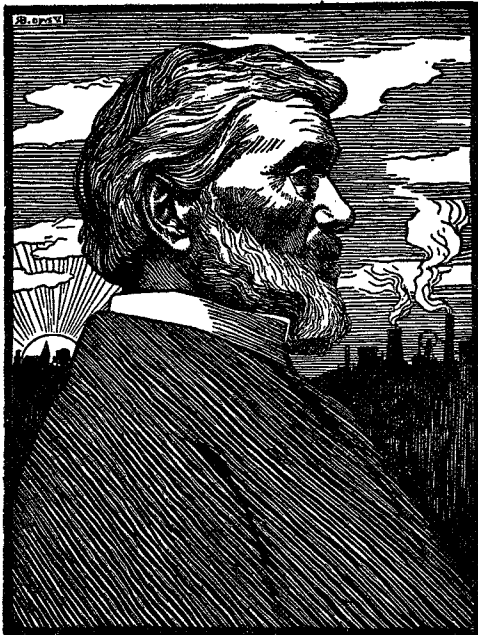
2 Mei — 9.45: dr. J. P. van Praag: „Wat helpt het?”

9 Mei — 9.30: H. J. J. Lips: „Brieven van militairen”.

16 Mei — 9.55: dr. J. C. Brandt Corstius: „Wij spreken elkander toe”.

HOE kan, zal men vragen, een man als Thomas Carlyle gerekend worden tot de mensen, bij wie humanisten zich in goed gezelschap voelen? Als persoon een ongemakkelijk heer: lichtgeraakt, sarcastisch, altijd in de contramine. Met iedereen overhoop: begonnen als schoolmeester kon hij alleen met lichamelijk geweld zich bij de leerlingen handhaven. Voorgedragen als professor, wordt hij om zijn onverdragelijke humeur gepasseerd; wat z'n ideeën betreft: iemand, die de vrijlating van de negers als een philanthropische sentimentaliteit afkeurt, omdat zij West-Indië tot de ondergang heeft gebracht en de negers tot de staat van barbarij deed terugvallen; die in 1870 tegenover Frankrijk aan de kant der Duitsers staat en op zijn tachtigste verjaardag een gelukwens van Bismarck ontvangt; die het parlementaire stelsel veroordeelt en het leiders-beginsel aanhangt Is dát een humanist?

IN GOED GEZELSCHAP



THOMAS CARLYLE

MAAR laten we deze excentrieke figuur wat beter leren kennen. Uit een Schotse boerenfamilie gesproten en opgevoed in een omgeving van een streng-calvinistische secte, wordt Thomas, die op 4 December 1795 is geboren in het dorpje Ecclefechan, bestemd voor dominee. Maar wiskunde, rechten en vooral geschiedenis trekken hem meer en in een godsdienstige crisis ontdekt hij de werken van Goethe, die hij gaat vertalen. Na een tijdje onderwijzer te zijn geweest, begint hij te schrijven, maar de uitgevers willen niets van hem weten.

Hij lijdt armoede in Edinburgh en verhuist naar het eenzame dorpje Craigenputtock, totdat hij zich tenslotte in Londen vestigt, waar de zon van het welslagen zijn „vreemde, duistere humeur“ — gevolg van een maagkwaal — schijnt te zullen doorbreken. Mannen als Emerson en Goethe bewonderen zijn geschriften; hem worden professoraten en hoge onderscheidingen aangeboden, welke hij echter geen van alle accepteert, evenmin als de eer om na zijn dood in Westminster Abbey te worden bijgezet. Op 86-jarige leeftijd wordt hij, volgens zijn wens, begraven op het eenvoudige kerkhofje in Ecclefechan, bij zijn ouders, aan wie hij levenslang bijzonder gehecht is gebleven.

ALLES wat we tot hiertoe over Carlyle hebben verteld, behoort tot de „kleren“, zoals hij 't noemt in zijn „Sartor resartus“ („De opgelapte kleermaker“). In dit wonderlijke boek beschouwt hij het uitwendige van de mens en diens maatschappelijke gewoon-

ten, staatsinstellingen en godsdiensten als kleren, waarin het eigenlijke wezen zich hult. Die kleren verslijten en worden opgelapt of hernieuwd. Het heelal is het zichtbare kleed van een onzichtbaar wezen, dat zichzelf gelijk blijft. In de natuur, in de kosmos zijn een onophoudelijk verslijten, vernieuwen en veranderen, een onafgebroken gedaanteverwisseling aantoonbaar.

Carlyle zelf heeft ook zo'n gedaanteverwisseling ondergaan, die hij in dit boek beschrijft. Na het verlies van zijn kinderlijk geloof kwam hij tot een geestelijk nihilisme — „het eeuwige Neen“ — maar in deze crisis vraagt hij zich af, of hij zich recht op geluk mag toekennen. Het kan best zijn, dat hij tot ongeluk voorbestemd is. Wat komt dit er tenlotte op aan? Een mens moet naar iets hogers streven. Hebben niet wijzen, helden en dichters geleden en uit hun leed kracht geput tot een leven, dat getuigenis aflegt van het goddelijke in de mens? Door deze ontdekking is de hoofdpersoon van het boek van het „eeuwige Neen“ gekomen tot het „eeuwige Ja“.

HET zijn deze wijzen, helden en dichters, die Carlyle in zijn moeilijk bestaan de weg van het leven hebben geleerd. Hij is tot de overtuiging gekomen, dat de menselijke persoonlijkheid de doorslag geeft zowel in de kleine individuele levenskring als in de wereld-geschiedenis. De „grote mannen“ gaat hij bestuderen: eerst Schiller, Goethe en de Duitse romantici, daarna de aanstichters van de Franse Revolutie, en Olivier

Cromwell, Frederik de Grote van Pruisen. Over hen verschijnen zijn beroemde geschiedkundige werken. Aan „Helden en Heldenverering“ wijdt hij een boek, waarin hij de invloed van sterke en edele karakters op het gebied van de godsdienst, de kunst, de wetenschap en de staatkunde in een vlammend proza aantoonst.

En mede hierom lijkt ons Carlyle actueel juist in onze tijd van nivellering en massificatie. Met zijn conclusies kunnen wij niet altijd meegaan, maar het beginsel waarop zij berusten, is nog steeds de overweging waard. Dat Carlyle tegenstander is van het parlementaire stelsel spruit niet voort uit verachting voor het „lagere volk“, waarvoor hij juist een diepe eerbied toont en voor welks belangen hij als radicale verwerper van de maatschappelijke orde zijner dagen in de bres heeft gestaan. Maar in het kleurloze stemmen-aantal gaat zijns inziens teloor, hetgeen voor hem de kern van alles uitmaakt: de zelfstandigheid van de geestelijke adel, gevormd door de louter naar waarheid en zuiverheid strevende persoonlijkheden. Deze „oppermensen“, ziet hij niet gelijk Nietzsche in een theoretisch toekomstbeeld, maar hij meent ze ontdekt te hebben in de geschiedenis, die nooit door de massa, maar steeds door profeten en helden wordt gemaakt.

OP de geschiedenis heeft deze vorser een optimistische kijk. Volgens hem voltrekt zich in de historie het drama van de eeuwige gerechtigheid; zij wrekt de fouten, die de mensheid telkens weer maakt. Al schijnt zij vaak de triomf van het bedrog, inderdaad overwint op den duur de goddelijke waarheid. De geschiedenis is voor Thomas Carlyle de proef op de som van de hoogste werkelijkheid.

Een ketterij — zoals in veler ogen zijn houding jegens het negerprobleem was — is niets anders dan de consequentie van Carlyle's onverwrikbare werkelijkheidszin. Het deert hem niet, wanneer hij met zo iets tegen de publieke opinie ingaat; de mens gaat bij hem vóór het systeem. Als een op zichzelf juist lijkend systeem de mensen in werkelijkheid dieper in het moeras helpt, dan keert hij zich tegen het systeem. Zijn sterke morele overtuiging doet hem alle conventionalisme als doodzonde haten. Toen men hem eens verweet: „Maar dat is toch dit-of-dat?“, antwoordde hij: „Doet er niet toe, hoe je 't noemen wilt; als het maar wáár is!“

DE humanistische gedachten van het norm-besef, van de persoonlijkheidsvorming en de karakterontwikkeling als blijken van menselijke waardij, van de betekenis, welke elk tot waarachtig mens-zijn gerijpt individu voor de gemeenschap bezit, deze gedachten door-

De humanist in deze tijd (2)

EEN vorige maal bespraken we in het kort de problemen van de moderne fabrieksarbeid, waarbij vooral de aandacht werd gevestigd op de funeste invloed van het werk aan de lopende band en de huidige specialisatie in het arbeidsproces. Nu heeft men er op gewezen, dat men deze ontwikkeling niet al te pessimistisch moet beschouwen. Immers, zo zegt men, het blijkt toch, dat de arbeiders deze situatie niet alleen accepteren, doch zelfs vaak geen verandering wensen. Henri Ford schreef in zijn „Productie en Welvaart”: „Doch de grote meerderheid blijft liever waar zij is. Zij wordt het liefst geleid”. Dit geldt zonder twijfel voor de categorie van de minst begaafden. Doch voor de gemiddelde begaafde arbeiders ligt dit toch anders. Is bij hen de geestelijke passiviteit, die Ford constateerde, juist geen gevolg van de geautomatiseerde arbeid? Deze arbeid toch, de arbeid aan de lopende band, remt tenslotte de normale ontplooiing van de persoonlijkheid. Een arbeider, wiens enige dagwerk bestaat uit het uitvoeren van enkele handgrepen, kan moeilijk zijn volle persoonlijkheid in dit werk leggen. Dit geldt evenzeer voor bepaalde soorten gemechaniseerde kantoorarbeid. De vakkennis en bekwaamheid, de lichamelijke en geestelijke activiteit, die vroeger onontbeerlijk waren, zijn nu verlegd van de mens naar de machine, product *niet* van de arbeider, doch van het genie van enkele specialisten, die het productieproces tot in finesses organiseren.

Er is hier dus geen sprake van arbeid, die bijdraagt tot de persoonlijkheidsvorming van de arbeider. Integendeel. De geest slaapt in en de lichamelijke handelingen worden tenslotte geheel automatisch volbracht. Voor velen is in de loop van enkel decennia de arbeid steeds eenvoudiger, eenzijdiger en eentoniger geworden. De arbeider is vaak niet meer dan een verlengstuk van de machine, een vervangbaar instrument, een onpersoonlijk exemplaar.

DE ver doorgevoerde arbeidssplitsing leidt onherroepelijk tot gebrek aan arbeidsvreugde. De zin van de arbeid wordt niet meer beleefd. In vele bedrijven laat een strenge, haast politio-
nele controle en leiding geen enkele ruim-

te voor initiatief en medezeggenschap in de organisatie van de arbeid. Gevolgen als neurosen, angstgevoelens, onzekerheid, meegaandheid, kinderlijke afhankelijkheid en negativisme zijn dan ook niet zeldzaam.

Denis de Rougemont heeft eens opgemerkt: „De ware betrekking tussen de mensen is een gemeenschap van verantwoordelijke individuen.” Hij doelde hier ongetwijfeld op onze gehele samenleving. Doch moet het niet eveneens gelden voor de kleinere samenleving van het bedrijf?

door
P. KRUG

Uit humanistisch gezichtspunt zeer zeker. Het humanisme legt de nadruk op de menselijke verantwoordelijkheid en de eerbied voor de menselijke waardigheid. Vanuit deze levensbeginselen denkend en handelend kan de humanist moeilijk verschillende aspecten van de huidige samenleving zonder meer accepteren. Het humanisme wil een maatschappelijke orde, waarin de mens zich verantwoordelijk kan en moet voelen voor het geheel en omgekeerd de gemeenschap in verantwoordelijkheid haar zorg (althans tot op zekere hoogte) uitstrekt tot de individu.

BELANGRIJKE cellen van zo'n samenleving zijn de bedrijven. Ook hier moet de mens ruimte voor eigen initiatief en verantwoordelijkheid hebben. Dit mist het overgrote deel der werkers. De arbeider aan de lopende band kan zich voor niets verantwoordelijk voelen. De machine bepaalt zijn tempo en activiteit. Eigen initiatief is overbodig, meest zelfs ongewenst. Alle beslissingen betreffende de gang van zaken in het bedrijf, ook van eventuele veranderingen en wijzigingen in het productieproces, worden tot in de kleinste details beslist door een kleine groep specialisten en managers. De afstand tussen degenen, die weten en beslissen, en de groep die slecht bevelen uitvoert en passief „ondergaat” wordt in sommige bedrijven steeds groter.

De arbeider is niets meer dan 'n instrument. Verantwoordelijkheid kan hij niet dragen. Het tragische is, dat hij haar tenslotte ook niet meer wil dragen, zelfs indien de arbeidsomstandigheden veranderen. Natuurlijk heeft hij in zijn vrije tijd gelegenheid om compensatie te zoeken voor de geestdodende dagtaak. Maar deze compensatie bestaat veelal uit een ontspanning, die evenmin bijdraagt tot de vorming van de persoonlijkheid. Mogelijkheden tot een minderwaardige vrije-tijdsbesteding zijn er in onze maatschappij

helaas genoeg. Talloze arbeiders vinden tegenwoordig gelukkig in hun politieke, en in culturele en sportverenigingen gelegenheid tot het activeren van hun mogelijkheden en capaciteiten.

DOCH ook voor hen is het probleem van de arbeid hiermee niet opgelost.

Naast hen is er echter de grotere groep arbeiders, die in hun vrije tijd evenmin tot zelfverwerkelijking komen als in hun werk. *Zowel de arbeid als de vrije-tijdsbesteding hebben een onpersoonlijk karakter gekregen.* Het is een feit, dat de sociale positie van de arbeider verbeterd is. Het reële loon is gestegen, de arbeidstijden zijn verkort. Het karakter van de arbeid, de menselijke verhoudingen in de bedrijven, de problemen i.v.m. de „uitbuiting” door jaagsystemen, ziehier enkele punten, die nog in geen enkel opzicht opgelost zijn.

Gelukkig doen in verscheidene ondernemingen psychologen en bedrijfssociologen veel om verbetering te brengen in de sfeer en de verhoudingen van het bedrijf. Ieder bedrijf zal naar de eigen aard praktische oplossingen voor de verschillende vraagstukken dienen te vinden. Oplossingen zijn gezocht in de richting van meer medezeggenschap en meer overleg tussen arbeiders en superieuren, taakverruiming, het aanmoedigen van suggesties van de zijde van de arbeider, vormingsbijeenkomsten e.d. Deskundigen spreken over de wenselijkheid van decentralisatie van al te grote bedrijven, informele groepsvorming, de oprichting van ondernemingsraden, variabele budgettering, het Scanlonplan, opheffing van het dwangmatig karakter van het arbeidstempo b.v. met behulp van de tempometer van Graf enz.

IN het algemeen zal het streven er op gericht moeten zijn de arbeid meer spreiding, variatie en geestelijke inhoud te geven, waardoor de arbeider de mogelijkheid krijgt zijn inzicht, initiatief, verantwoordelijkheidsbesef en technische vaardigheid in zijn werk te realiseren.

MUZIEKWEEKEND

De eerste aankondiging voor het muziekweekend op 8 en 9 Mei a.s. te Vogelenzang heeft behoorlijk resultaat opgeleverd. Maar we zijn nog niet vol, zodat we de zangers en muzikanten, die zich nog niet als deelnemer hebben aangemeld, alsnog in de gelegenheid stellen, zich op te geven. Alle bijzonderheden omtrent het weekend zijn te vinden in het Maart-nummer van „In en Om het Verbond”. Verder alle inlichtingen en aanmeldingen bij Ab Weggelaar, Valeriusstraat 32, Amsterdam.

drenken elke bladzijde van het stoere proza, waarin deze Schotse filosoof en geschiedschrijver zich uit. Hij weet deze gedachte zo pittig te detailleren, dat men in elk van zijn werken ieder ogenblik een uitspraak ontdekt, die als een staalpil werkt op het in een onpersoonlijk tijdperk als het onze zo licht ontzenuwd gemoed.

H. G. CANNEGIEËTER.

VAN OVER ONZE GRENZEN

ZUID-AFRIKA

Met veel genoegen kunnen wij meedelen dat in Johannesburg in het begin van dit jaar een „Humanist Association” is opgericht. Bij de openingsplechtigheid waren verscheidene Nederlanders aanwezig. Onder de leden zijn uiteraard vele Engelsen, die relaties hebben met onze Engelse zusterverenigingen. Laten wij hopen dat onze geëmigreerde landgenoten daarginds ook met ons contact zullen zoeken. Het verslag van het Internationale Congres van 1952 is in Johannesburg bekend.

INDIA

In Delhi werd een nieuwe humanistische groep gevormd die een vergadering hield met de bedoeling allen, die de humanistische gedachte zijn toegedaan of die praktisch werkzaam zijn op sociaal en economisch gebied, in staat te stellen hun denkbeelden in praktijk te brengen, elkander te ontmoeten en te leren kennen. Zulke samenkomsten zullen iedere maand worden gehouden; de vereniging organiseert discussiegroepen, vergaderingen van schrijvers enz., teneinde de verspreiding van het humanisme in al zijn facetten te bevorderen.

In India menen de humanisten, dat, wat de politiek betreft, steeds meer de nadruk dient te worden gelegd op de wenselijkheid, democratie op directe wijze in praktijk te brengen en in mindere mate op de partijen te steunen. Men heeft in een kleine landstreek, Dehra Dun in Uttar Pradesh, getracht dit denkbeeld te verwezenlijken. Twee jaar geleden richtte het gouvernement in de dorpen plaatselijke instanties op met wettelijk gezag. De humanisten hebben toen een campagne ingeleid om de kandidaten, die hiervoor gekozen moesten worden, te laten aanwijzen door de dorpsbewoners in vergaderingen en niet door de politieke partijen. Zulke kandidaten werden ook gesteld en behaalden bij de verkiezing een grote meerderheid. In dezelfde streek werden in October jl. gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Negen van de circa twintig leden, die deze methode en de humanistische idee die erachter stond, aanhingen werden gekozen. Een humanist werd voorzitter. Deze strijd, evenals de voorafgaande, ging tegen de kandidaten van de machtige Congresp partij.

EEN lector van de East Punjab University Camp College is einde 1953 naar de Verenigde Staten gereisd, waar hij een studiebeurs had gekregen van de universiteit van Missouri. Hij zal ook Europa bezoeken, waar hij de verschillende humanistische stromingen wil bestuderen. Hij behoorde in India tot degenen, die een

bepaalde culturele humanistische organisatie in Delhi en andere plaatsen hadden opgericht. Ook de Rationalist Group in Delhi, die nu een onderafdeling van de Rationalist Association aldaar vormt, werd door hem gesticht.

ENGELAND

De Literary Guide vermeldt dat boeken van godsdienstige aard niet meer zo goed verkocht worden als in vorige jaren. Een uittreksel uit de statistiek van de uitgeverijen van 1953 toont aan, dat godsdienst en theologie nauwelijks de vierde plaats kunnen behouden. Romans en novellen staan niet alleen boven aan de

lijst, maar de uitgave ervan neemt toe, niettegenstaande de pessimistische voorspellingen van het tegendeel in verband met televisie-uitzendingen. Dan volgen de kinderboeken. De derde plaats wordt ingenomen door lectuur over opvoedkunde en de vijfde plaats door technische handboeken, waarvan er driemaal zoveel verschijnen als vóór de oorlog. De belangstelling voor religieuze lectuur en voor technische boeken is bijna gelijk. Een spreker en betrouwbaarder bewijs voor de verschuiving van de publieke opinie is nauwelijks denkbaar. Hierbij moet worden opgemerkt dat onder „Religie” zowel critische als rationalistische werken vallen.

H. A. P.-S.

„Nationale Snipperdag”

HET besluit van de regering, de 5de Mei niet meer (officieel) te bestemmen voor de Nationale Feestdag heeft vele protesten gewekt. Tallozen zien er in een poging om een smartelijk verleden te verdoezelen, de honderdduizenden landgenoten die in de jaren 1940—1945 soms in de meest letterlijke zin van het woord slachtoffers werden, te doen vergeten en over te gaan tot de weinig heilzame orde van de dag.

Bij de stroom van protesten hebben zich nu ook die van „literair Nederland” gevoegd. „Verzet tegen de disqualificatie van de 5de Mei, onze nationale feestdag” heeft de redacties van negen letterkundige en algemeen-culturele tijdschriften tot een gemeenschappelijke uitgave gebracht, die zij — met een felle sneer — „Nationale Snipperdag” hebben genoemd. In een groot aantal gedichten, schetsen en essays keren 61 auteurs — ieder op eigen wijze — zich tegen de ontkrachting van de dag, waarop wij werden verlost van ondragelijke druk. De dag, nu negen jaar geleden, waarop de Duitsers de wapens strekten en wij voor het eerst sedert vijf jaar weer als vrije mensen door de straten durfden te gaan.

De motieven, die tot de uitgave van „Nationale Snipperdag” hebben geleid, zijn zo belangrijk dat wij hen (gedeeltelijk) willen weergeven:

„In de klem der bezettingsjaren hebben wij bij alle verschillen van gezindheid elkaar menigmaal in éénzelfde geest gevonden. Het is die geest die ons vandaag weer bijeenbrengt. Van oordeel, dat één dag in het jaar de productie mag stilstaan voor de bezinning op de hoge waarde van de mens en van het volksbestaan en dat geen dag beter in dienst hiervan gesteld

kan worden dan die waarop ons volk de zwaarste vernederingen van de mens en de vernietiging der natie te boven kwam, willen wij tot behoud, herstel en vernieuwing van de viering van onze bevrijding opwekken.”

Juist ook om de kern van die motivering: „Bezinning op de hoge waarde van de mens” begroeten wij deze uitgave met grote instemming.

De inhoud van dit rijke geschrift in kort bestek te bespreken is onmogelijk. Er staan gedichten in van een eenvoud, die directer dan alle diepzinnigheid of breedsprakigheid alle leed, dat in 1940 over ons kwam, doet herleven. Lees het slot van Leo Vromans vers „Vrede”:

*„Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen,
en herhaal ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen.”*

Of die regels uit Gerrit Kouwenaars „Denken”:

*„Men moet denken aan de doden
omdat men nog mens is en leeft.”*

De „ad interim”-redactie van „Nationale Snipperdag” herdenkt de in het verzet gesneuvelde door op elke pagina — in chronologische volgorde — de naam, functie en sterfdag van een hunner te vermelden. Die vrij willekeurig gekozen 150 namen alléén al wekken zó directe herinnering, dat zij zouden moeten nopen tot „die ene dag in het jaar waarop de productie mag stilstaan voor de bezinning op de hoge waarde van de mens en van het volksbestaan.”

„Nationale Snipperdag” is in alle boekhandels verkrijgbaar. Het kost f 2,50.

J. v. S.

Over geestelijke verzorging in de arbeiderskampen (3)

EEN vader wil de raadsman spreken over zijn zoon. Met klem betoogt hij dat hij buitenkerkelijk is, dat er in zijn gezin nooit aan godsdienst is gedaan, en dat hij er ook niet van weten wil. Maar nu wil zijn 20-jarige zoon katholiek worden. Hij is bevriend met een katholieke jongen, komt bij deze jongen veel thuis, is verscheidene malen mee naar de kerk geweest en blijktbaar gegrepen door het rooms-katholieke geloof.

„Mijnheer, wat moet ik daar nou aan doen?”

„Wou je daar dan wat aan doen?”

„Ja, natuurlijk! Ik wil met de kerk niks te maken hebben!”

„Dat is je goed recht. Maar daar gaat het toch niet om. Het gaat er om of je zoon iets met de kerk te maken wil hebben.”

„Ja, dat wil die zeker! Maar dat is het

nu juist. Elke avond zit hij in boeken over de godsdienst te studeren.”

„Dan heeft hij blijkbaar in de godsdienst veel gevonden, dat hem aanspreekt, dat voor hem van meer betekenis is dan het dat voor ons kan zijn. Voor hem kan dat van grote waarde zijn.”

„Maar ik voel niks voor die godsdienst. Ik vind het maar” enz.

„Ja, goed, maar als je zoon daar nu wel voor voelt? Als hij daar vindt, wat hij zoekt; als het een ernstige en eerlijke overtuiging van hem is, dan geloof ik niet dat je je daartegen moet verzetten. Je zou er ook blij mee kunnen zijn, dat de jongen niet onverschillig langs de dingen gaat en tenminste een eigen overtuiging heeft. Hoogstens zou je er bij hem op aan kunnen dringen geen overijlde stappen te doen en hem voor kunnen houden, dat hij goed zou doen ook van andere geestelijke stromingen kennis te nemen, voordat hij zijn keuze maakt. Daar kun je hem dan bij vertellen hoe je eigen standpunt in deze vragen is. Maar die keuze moet je toch aan hemzelf overlaten.”

* * *

EEN andere man is teleurgesteld in de kerk. Hij is in een onkerkelijk milieu opgegroeid. Kwam later bij een vrome boer te werken. Ging langzamerhand mee naar de kerk. Vond daarin bevrediging en zag zijn leven nieuwe warmte en nieuwe gloed krijgen. Hij werd lidmaat van de gemeente.

Nu is hij al een hele tijd geleden naar de stad verhuisd. En verbitterd vertelt hij aan de raadsman:

„Tot nu toe heb ik van de kerk nog niets gehoord, behalve dan dat ik een poosje geleden een biljet kreeg van de kerkelijke belasting. Ze kunnen wel je geld vinden, maar verder kijken ze niet naar je om. 'k Geloof niet dat ik er nog weer naar toe ga.”

Raadsman: „Nou ga je toch twee dingen door elkaar halen: de fouten die mensen soms maken, en het geloof. Als jij werkelijk gelooft en in dat geloof een steun en een rijkdom in je leven hebt gevonden, dan moet je dat niet loslaten, omdat je nu toevallig een teleurstellende ervaring hebt opgedaan, die met het geloof zelf niets te maken heeft. Daar zouden toch gewichtiger redenen voor moeten zijn.”

Daar waren de anderen op de kamer het mee eens.

Toen de raadsman de kamer verliet, volgde de man hem naar buiten: „Mijnheer, wat denkt U nou, dat ik het beste kan doen?”

„Je zou er eens met de dominee van 't

kamp over kunnen spreken. Die wil dan zeker wel contact voor je leggen met de kerk in de stad.”

„Dat zal ik doen, meneer. Ik ben blij dat we er over gesproken hebben.”

* * *

DIT zijn weer enkele voorbeelden uit de praktijk. Maar weet U 't nog, dat men van confessionele zijde in de Tweede Kamer de humanistische geestelijke verzorging anti-godsdienstig noemde? „Hoe kan nu een vertegenwoordiger van het Humanistisch Verbond een arbeider, die met vragen over godsdienst rondloopt, naar dominee of priester verwijzen?”, riep de heer Stapelkamp uit. Naar zijn diepste overtuiging kan deze predikant of priester die arbeider immers niet helpen.

Ik ben blij dat men de humanistische raadsman een „diepste overtuiging” toekent. Maar van de aard van die overtuiging heeft men dan toch niets begrepen. Die sluit namelijk in: eerbiediging van de ander in zijn eerlijke levensovertuiging, en de erkenning, dat de godsdienst voor de een, het humanisme voor de ander bron van kracht en bezieling kan zijn. Wat ons verontrust is niet dat mensen godsdienstig zijn, maar dat zoveel mensen zonder enig geestelijk houvast in het leven staan, dat zoveel dreigen los te raken van alle, dat is: van en christelijke en humanistische levenswaarden.

Humanistische geestelijke verzorging is: de mens zijn plaats leren vinden in zijn bestaan. Het is niet: de mens zijn plaats aanwijzen in zijn bestaan. En in geval de godsdienst tot zijn existentie behoort, dan vinde hij ook in die godsdienst zijn plaats!

Van propaganda gesproken, waarvan men de humanistische geestelijke verzorging beticht! Ik heb ze niet geteld, maar ik geloof waarachtig, dat er meer arbeiders door de humanistische raadsliden tot de kerk zijn teruggebracht, dan er lid zijn geworden van het Humanistisch Verbond!

C. H. SCHONK.

Binnen enkele weken verschijnt de tweede druk van:

Humanisme en Religie

een serie opstellen van J. P. van Praag, D. H. Prins, P. Schut, G. H. Streurman, H. Redeker en Kwee Swan Liat.

Ingenaaid f 1.90

Bestellingen op postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verb., Bleyenburgstraat 1, Utrecht of bij de plaatselijke gemeenschappen.

Zo juist verschenen:

ERASMUS

Spel van het Humanisme

door

Prof. Dr. Garnt Stuiveling

In dit toneelstuk heeft Garnt Stuiveling de innerlijke ontwikkeling van deze grote Nederlander uitgebeeld. In dit dichtelijke spel herkent men de spanningen en conflicten, die kenmerkend zijn voor onze eigen tijd.

154 pag. Prijs geb. f 7,90.

Uitgave van Querido, Amsterdam. Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960.

MENS EN WERELD

Verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: H. Bonger. Redactie-secretaris: J. van Straten, Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie: Bleyenburgstraat 1, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.



De Familiekampen op de Ark zijn volgeboekt.

In het familietentenkamp — van 31 Juli—7 Aug. — is nog voldoende plaats. Trouwens, hier zijn altijd mogelijkheden tot uitbreiding. Maar er moeten op 1 Mei voldoende aanmeldingen zijn, wil het kamp doorgaan. Dus als U plan heeft om er aan mee te doen, wacht U dan niet te lang. Het (echte kamp) wordt gehouden op het kampeerterrein „Lierderholt” in Beekbergen. Het is eenvoudiger van opzet dan de familiekampen: geen kinderleiding, samen koken enz., maar daarom niet minder gezellig.

Ieder gezin krijgt een eigen tent om te slapen, allen samen een grote conversatietent. De prijzen zijn laag: kinderen tot en met 11 jaar f 17,50, ouderen f 20,50 per week.

Kinderkampen, op het kampeerterrein „Lierderholt” te Beekbergen, van 31 Juli—7 Aug. — leiding fam. Polderman — en van 7—14 Aug., leiding fam. Wegelaar. Een prettige vakantie voor Uw kinderen, goede ligging en voeding, een prachtige omgeving, die veel mogelijkheden biedt tot wandelingen en zwerftochten. Wat wilt U meer? De kinderen kunnen ook veertien dagen blijven. Prijs f 24,— per week.

Alle aanmeldingen Centraal Bureau, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, waar U ook alle gewenste inlichtingen kunt krijgen.

Hum. Jeugd Beweging.

Voor meisjes en jongens van 15—22 jaar Pinksterkamp Zaterdagmiddag 5 Juni tot Maandagavond 7 Juni in Hoenderlo. Leiding D. de Gans.

Zomerkamp van 24—31 Juli. Inl. en aanm. bij Nel Dijkman, Westerkade 59, Gouda.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

Hum. Jongeren Gemeenschap.

Voor jonge mensen van 18—30 jaar. Pinksterkamp van Zaterdagmiddag 5 Juni tot Maandagavond 7 Juni in „t Hazendal” te Ede. Onderwerp: „Onderwijs”.

Zomerkamp 31 Juli—7 Augustus.

Inl. en aanm. bij de kampcommissie H.J.G., secr. Sophie Mensen, Heer Kerstandstraat 71a, Rotterdam.

Wed., 50 jr., met 16 jr. werkzoon, zoekt plaatsing als

HUISHOUDSTER

bij Heer alleen of kl. moederl. gezin. Adres J. W. Bakker-Groot, Nieuwpoortslaan 70, Alkmaar.

Verschenen:

HET WERELDRAMMA

Een beschouwing van cultuur en religie

door Dr. G. H. van Senden

2 Banden, 676 bladzijden

Niet in de boekhandel. Uitsluitend te verkrijgen door toezending van f 21,— aan Drukkerij Drost, Danckertstraat 2a, 's-Gravenhage. Postrekening 317252.

Prospectus gratis op aanvraag.

Wat leeft er onder de jongeren?

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren

uitgave: humanistische jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr. 12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem. Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek. L 2888 De Libertijn. *

Het Bestuur van Clubhuis Duindorp te Scheveningen zoekt, wegens huwelijk der tegenwoordige, voor direct een

HOOFDLEIDSTER

Ervaring met clubwerk onder jeugd en volwassenen vereist. Uitvoerige sollicitaties te richten aan het Secretariaat, Rietzangerlaan 9, Den Haag.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. Jong en H. Kuysten. Administratieadres: Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O). Abonnementprijs f 3,— per jaar.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.

AURORA INTRODUCEERT SPAARCERTIFICATEN

MET 3 % SAMENGESTELDE INTEREST EN RISICODEKKING BIJ VOOR-OVERLIJDEN

DE IDEALE BELEGGING VOOR SPAARGELDEN!

Vraagt vrijblijvend nadere inlichtingen aan:

N.V. LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ

AURORA

OPGERICHT 1887

AMSTERDAM - HERENGRACHT 62 - TEL. 47006-42878

